

Met toestemming van de Gereformeerde Bijbel Stichting te Leerdam op deze site gepubliceerd.

Standvastig, Maart 2009

Gewijzigde vertaling mist nauwkeurigheid Statenvertaling **De brief aan de Romeinen in de Herziene vertaling (HSV)**

Inleiding

In dit artikel wil ik ingaan op de zogenoemde Herziene Statenvertaling (HSV) voor een van de boeken van het Nieuwe Testament, namelijk de brief van de apostel Paulus aan de Romeinen. De herziene vertaling van dit Bijbelboek werd door de Stichting HSV in de tweede deelluitgave van december 2006 voor het eerst gepubliceerd. In dit artikel wordt de laatste versie van de herziening gebruikt zoals die op de website van de Stichting HSV te vinden is (februari 2009). Deze versie komt trouwens grotendeels overeen met de genoemde deelluitgave uit 2006.

Het is niet doenlijk om alle verschillen in de brief aan de Romeinen tussen de Statenvertaling en de Herziene vertaling te bespreken. In dit artikel worden slechts een beperkt aantal voorbeelden gegeven, die aan de hand van een aantal onderwerpen of thema's worden besproken.

Taalkundige herziening of nieuwe vertaling?

Bij velen leeft de gedachte dat de Herziene Statenvertaling geen nieuwe vertaling is, maar slechts een taalkundige herziening van de Statenvertaling. Dit is een wijdverbreid misverstand. Helaas heeft de Stichting HSV dit misverstand maar al te zeer in de hand gewerkt door in vele uitingen de nadruk te leggen op het herzien van verouderd Nederlands. Het aanpassen van de Nederlandse taal betreft echter maar een klein deel van de wijzigingen die we in de Herziene vertaling aantreffen. Uit het resultaat blijkt duidelijk dat opnieuw uit de grondtekst is vertaald. Daarbij is dikwijls de woordkeus en zelfs de betekenis zonder noodzaak gewijzigd ten opzichte van de Statenvertaling.

We kunnen de Herziene vertaling dan ook op twee manieren bezien: als nieuwe vertaling (wat het inderdaad is) of als herziening van de Statenvertaling (wat het voorgeeft te zijn). Gezien de naam die aan deze vertaling gegeven wordt (Herziening van de Statenvertaling), zijn we genoodzaakt steeds met de Statenvertaling te vergelijken en mede van daaruit deze vertaling te beoordelen.

Verouderde woorden

Vanuit de doelstelling van de HSV is het begrijpelijk dat woorden die verouderd zijn of in onbruik geraakt, worden vervangen. Welke woorden dat zijn, is trouwens niet zo eenvoudig vast te stellen. In sommige gevallen gaat met het vervangen van woorden helaas ook iets van

de inhoud verloren. Bijvoorbeeld geldt dit de wijziging van het woord ‘lankmoedigheid’ in ‘geduld’ in hoofdstuk 2:4 en 9:22. Deze woorden betekenen niet geheel hetzelfde. Wanneer iemand lankmoedig is (letterlijk: langzaam van gemoed), betekent dit dat hij veel verdraagt, of kán verdragen, voordat hij overgaat tot toorn of straf. Dezelfde betekenis heeft ook het overeenkomstige woord in de grondtekst. Zie ook kanttekening 10 bij 2:4. Een ander woord met deze specifieke betekenis kennen we in onze taal niet. Het woord ‘geduld’ wordt op meer manieren gebruikt en roept daardoor niet direct de hierboven genoemde specifieke betekenis op. Het vervangen van het woord ‘lankmoedigheid’ is dan ook beslist een verarming.

Onnodige wijzigingen

Naast verouderde en ongebruikelijke woorden, worden in de Herziene vertaling ook vele niet-verouderde woorden vervangen. Deze onnodige wijzigingen komen voort uit andere vertaalkeuzes van de herzieners. Soms is dat het gevolg van het feit dat de woorden in de grondtekst meerdere betekenissen hebben. In die gevallen kan in een nieuwe vertaling eventueel afgeweken worden van een eerdere vertaling. In een herziening van de Statenvertaling is dat echter niet passend. Wanneer de Statenvertaling een juiste vertaling geeft, mag worden verwacht dat de keuze van de Statenvertalers in de herziening gerespecteerd wordt. In veel gevallen gebeurt dit echter niet. Ik geef enkele voorbeelden uit de hoofdstukken 1 en 3.

In 1:3 is ‘geworden’ gewijzigd in ‘geboren’. Op grond van de grondtekst is de betekenis ‘geboren’ niet onjuist, maar ligt toch minder voor de hand. In 1:31 is ‘verbondsbrekers’ gewijzigd in ‘trouwelozen’. Het woordenboek van Harting geeft als betekenis: ‘naar een gemaakte overeenkomst zich niet gedragen, d.i. ontrouw, trouweloos’. W. Bauer geeft als betekenissen: ‘bundbrüdig, treulos’. Beide vertalingen zijn dus mogelijk. Waarom moest dan dit woord worden vervangen?

Het woord ‘verdoemenis’ laat de Herziene vertaling meestal staan. In 3:8 is het woord echter vervangen door ‘veroordeling’. De Statenvertaling heeft hier: ‘Welker verdoemenis rechtvaardig is’. De herziening: ‘De veroordeling van hen is rechtvaardig’. Dit is een onnodige verzwakking van de betekenis. Volgens de kanttekening (nummer 21) gaat het hier niet alleen om een veroordeling door mensen, maar ook om een dreigen met het oordeel Gods.

In 3:25 is ‘Verzoening’ gewijzigd in ‘middel tot verzoening’. Vanuit het grondwoord bezien zijn beide vertalingen denkbaar. Het Griekse woord ziet op het verzoendeksel van de ark des verbonds, welk woord de apostel hier gebruikt en toepast op Christus. Zie kanttekening 51. De Statenvertalers kozen er daarom voor om te vertalen met ‘Verzoening’: ‘Welken [namelijk Christus] God voorgesteld heeft [tot] een Verzoening’. Het is dan toch wel een ingrijpende keus om hier ‘Verzoening’ te wijzigen in ‘middel tot verzoening’.

Met deze en andere onnodige wijzigingen geven de herzieners weinig blijk van respect voor de keuzes van de Statenvertaling. Onnodige wijzigingen vinden onafgebroken en zonder enige terughoudendheid plaats.

Minder letterlijke en vrije vertalingen

Veel van de wijzigingen in de Herziene vertaling leiden tot een minder nauwkeurige en vrijere vertaling. Voor de Statenvertalers was het niet genoeg om de betekenis of bedoeling van een zin goed weer te geven. Ook de afzonderlijke woorden werden zoveel mogelijk letterlijk vertaald. Dit was een wezenlijk aspect van de door hen gehanteerde vertaalmethode, die voortkwam uit de wens om woordkeus en structuur van de oorspronkelijke, geïnspireerde

tekst zoveel mogelijk te behouden. In een herziening van de Statenvertaling dient dit niet anders te zijn. Methode en uitgangspunten van de Statenvertaling moeten worden gehandhaafd; anders is de verwijzing naar de Statenvertaling onterecht en zou men eerlijk moeten erkennen een nieuwe vertaling op basis van andere uitgangspunten tot stand te brengen. In de Herziene vertaling zien we dat methode en uitgangspunten wel degelijk zijn aangepast.

Ik noem enkele voorbeelden uit hoofdstuk 1 waarin de vertaling minder letterlijk is dan de Statenvertaling: ‘geslacht’ in plaats van ‘zaad’ in 1:3, ‘onafgebroken’ in plaats van ‘zonder nalaten’ in 1:9, ‘ik verlang er sterk naar’ in plaats van ‘ik verlang’ in 1:11 (het voorvoegsel ‘epi’ in het werkwoord ‘epipatheo’ drukt géén versterking maar een richting uit, dus verlangen náár iets of iemand; zie het woordenboek van Thayer en andere woordenboeken), ‘gedrongen’ in plaats van ‘volvaardig’ in 1:15 (het Griekse woord duidt een gewilligheid van geest aan, dus juist níet gedrongen), ‘omgang’ in plaats van ‘gebruik’ in 1:26 en 27, ‘het verdiende loon voor hun dwaling’ in plaats van ‘de vergelding van hun dwaling, die [daartoe] behoorde’ in 1:27. In het laatste geval staan de woorden ‘die’ en ‘behoorde’ in het Grieks, maar komen in de herziening niet terug.

Troost of bemoediging

In de HSV is in het Nieuwe Testament het werkwoord ‘(ver)troosten’ (Gr. parakaleo) dikwijls gewijzigd in ‘bemoedigen’ en het zelfstandig naamwoord ‘troost’ of ‘ vertroosting’ (Gr. paraklesis) in ‘bemoediging’. Voorbeelden zijn te vinden in Rom. 1:12, 15:4 en 15:5. Ook in andere Bijbelboeken vinden we deze wijzigingen terug, in 2 Kor. 1:3-7 leidt dit zelfs tot tien aanpassingen in de tekst. Bijvoorbeeld in vers 3-4 waarin we in de Statenvertaling lezen: “...de God aller vertroosting, Die ons vertroost in al onze verdrukking, opdat wij zouden kunnen vertroosten degenen die in allerlei verdrukking zijn, door de vertroosting met welke wij zelve van God vertroost worden.” In de HSV is dit geworden: “...de God van alle bemoediging, Die ons bemoedigt in al onze verdrukking, zodat wij hen kunnen bemoedigen die in allerlei verdrukking zijn, door de bemoediging waarmee wij zelf door God bemoedigd worden.” Het woord ‘troost’ is in dit herziene tekstgedeelte nergens meer terug te vinden. Vreemd genoeg staat nog wel als opschrift boven vers 3: ‘Dankzegging voor troost en verlossing’. Troost of vertroosting heeft een krachtiger betekenis dan bemoediging en brengt ook meer de persoonlijke band tot uitdrukking tussen degene die troost en degene die getroost wordt. Zoals we hierna zullen zien, is het beslist onnodig om de betekenis van het woord af te zwakken zoals in de herziening gebeurd is. De herziening gaat hierin verder dan de vertaling van 1951, waarin althans in Rom. 15:4 en 5 en 2 Kor. 1:3-7 evenals in de Statenvertaling vertaald werd met de woorden ‘ vertroosting’, ‘troost’ en ‘troosten’.

Alle geraadpleegde woordenboeken geven voor het werkwoord ‘parakaleo’ onder meer de betekenis (ver)troosten. De vier hoofdbetekeningen van dit woord zijn: 1. tot zich roepen, 2. vragen, bidden, 3. vermanen, 4. vertroosten. (Deze indeling wordt gehanteerd in de uitgebreide woordstudie in Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Gerhard Kittel e.a., deel 5, blz. 771-798. Deze indeling sluit tevens geheel aan bij de verschillende vertalingen van dit woord in de Statenvertaling.) Het gaat nu om de vierde betekenis. Deze komt in het klassieke Grieks maar weinig voor. Daar staat echter tegenover dat deze betekenis in de oude Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta, juist zeer dikwijls voorkomt en verreweg de belangrijkste betekenis is. Hebben de herzieneren dit wel opgemerkt, of hebben zij zich vooral gericht op de betekenis van het woord in het klassieke Grieks? In het Oude Testament wordt het woord ‘parakaleo’ tientallen malen gebruikt als vertaling van het Hebreeuwse ‘nacham’, wanneer dit werkwoord ontegenzeggelijk ‘troosten’ betekent.

Bijvoorbeeld Ps. 23:4b: “Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij.” Idem Jes. 40:1: “Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen.” Idem Gen. 24:67, 37:35, en vele andere plaatsen. Niemand zal toch in de genoemde teksten ‘troosten’ vervangen door ‘bemoedigen’. Omdat de betekenis van het woord in het Nieuwe Testament mede bepaald wordt door het gebruik ervan in het Griekse Oude Testament, komt de vertaling ‘(ver)troosten’ ook in het Nieuwe Testament zeer in aanmerking. Gezien het verband waarin het woord in de genoemde teksten in Romeinen en 2 Korinthe gebruikt wordt, heeft de vertaling ‘(ver)troosten’ zeker de voorkeur boven ‘bemoedigen’. Het feit dat de HSV in deze teksten voor ‘bemoedigen’ kiest, laat helaas opnieuw iets zien van het gemak waarmee goede keuzes in de Statenvertaling terzijde worden geschoven.

Hertaling van voorzetsels

In de Herziene vertaling zijn voorzetsels dikwijls anders vertaald of zelfs gewijzigd in korte omschrijvingen. Vaak gebeurt dit om de betekenis te verduidelijken. Daarmee wordt echter ook interpretatie toegevoegd en wordt de betekenis in diverse gevallen ten onrechte ingeperkt. Een voorbeeld hiervan zijn sommige hertalingen van het voorzetsel ‘naar’ in de betekenis: overeenkomstig, volgens, naar gelijkheid van, krachtens. Het Griekse voorzetsel waar het hier om gaat is het woordje: ‘kata’ (met vierde naamval). Bijvoorbeeld Rom. 1:3: “Die geworden is uit het zaad Davids naar het vlees”. In de herziening vinden we niet ‘naar het vlees’, maar: ‘wat het vlees betreft’. Dit drukt de betekenis echter niet ten volle uit. Het Griekse ‘kata’ en het Nederlandse ‘naar’ betekenen hier tevens ‘overeenkomstig’ (vergelijk de King James Version: ‘according to the flesh’). Hetzelfde geldt voor het hierop volgende vers (1:4). In de Statenvertaling luidt dit vers: “Die krachtiglijk bewezen is te zijn de Zone Gods naar den Geest der heiligmaking, uit de opstanding der doden”. Ook hier betekent het woordje ‘naar’ niet alleen ‘wat betreft’ maar ook ‘overeenkomstig’ en zelfs ‘krachtens’. Christus was de Zone Gods overeenkomstig en krachtens de Geest der heiligmaking, dat wil zeggen Zijn Goddelijke natuur, zoals de kanttekening (nummer 11) dit verklaart. Ook kunnen we de tekst zó lezen dat de Geest der heiligmaking werkzaam was in de opstanding van Christus. De herziening heeft echter: “Wat de Geest van heiliging betreft, is Hij met kracht bewezen te zijn de Zoon van God, vanuit de opstanding van de doden, [namelijk] Jezus Christus, onze Heere.” Hiermee komen de genoemde betekenissen van het voorzetsel (‘overeenkomstig’ en ‘krachtens’) niet meer tot uitdrukking, sterker nog: deze betekenissen zijn in de herziening onmogelijk geworden. De oorzaak hiervan ligt in de inperking van het woordje ‘kata’ door de vertaling ‘wat betreft’ in combinatie met een gewijzigde volgorde van de zinsdelen. Deze voorbeelden staan niet op zichzelf. Ook andere voorzetsels worden in de herziening niet altijd nauwkeurig vertaald.

Niet concordante hertalingen

Woorden die in een bepaald tekstgedeelte meerdere keren in dezelfde betekenis voorkomen, dienen bij voorkeur consequent te worden vertaald. Daarmee worden bepaalde verbanden zichtbaar en weet ook de Bijbellezer die het oorspronkelijke (de grondtekst) niet lezen kan, dat sprake is van hetzelfde begrip of dezelfde uitdrukking. Dit vertaalprincipe heet concordant vertalen. De Statenvertaling is niet concordant wanneer gekeken wordt naar de vertaling van bepaalde woorden over de hele Bijbel, maar is wél concordant wanneer het gaat om woorden die binnen één tekstgedeelte voorkomen. Sommige hertalingen zijn strijdig met dit vertaalprincipe.

Een duidelijk voorbeeld is de vertaling van het Griekse werkwoord ‘paradidomi’ in 1:24, 1:26 en 1:28, in de Statenvertaling drie keer vertaald met ‘overgeven’, zoals in vers 24: ‘Daarom heeft hen God ook overgegeven’. In vers 26 en vers 28 staat hetzelfde woord in hetzelfde

verband; vandaar dat op dezelfde manier is vertaald. In de herziene tekst vinden we in vers 24 echter 'prijsgegeven' en in vers 26 en 28 'overgegeven'. Los van de vraag wat de eventuele bedoeling is van deze aanpassing in vers 24, wordt de consistentie in de vertaling hiermee ten onrechte doorbroken. In andere hoofdstukken zijn vergelijkbare voorbeelden te vinden.

Dienstknecht of slaaf; dienstbaar of slaafs

Een kwestie die verband houdt met concordant vertalen, is de vertaling van het woord 'doulos' (dienstknecht of slaaf) en de hieraan verwante woorden. Dienstknecht en slaaf zijn allebei goede vertalingen van het Griekse woord. De Statenvertaling kiest steeds voor de vertaling 'dienstknecht' of 'dienaar'. Naar mijn mening zijn hiervoor meerdere redenen te geven. In de eerste plaats wordt het woord dikwijls in een positieve betekenis gebruikt. Meerdere malen worden de apostelen en anderen genoemd 'dienstknecht(en) van Jezus Christus', 'dienstknecht(en) van Christus' en 'dienstknecht Gods'. Deze positieve betekenis laat zich niet vertalen met het woord 'slaaf'. Vervolgens is het een kwestie van concordant vertalen. Het is niet wenselijk om onnodig hetzelfde woord de ene keer met dienstknecht (of dienstmaagd) en de andere keer met slaaf (of slavin) te vertalen. Dat is trouwens vaak ook behoorlijk subjectief. Was Eliëzer een knecht en waren de andere knechten van Abraham slaven (Gen. 12:16), zoals de meeste vertalingen, en ook de HSV, hebben? En waren Hagar, Bilha en Zilpa slavinnen? In de grondtekst wordt het verschil tussen dienstknechten en slaven en tussen dienstmaagden en slavinnen niet gemaakt, zodat er geen goede reden is om dat in een vertaling wél te doen. Een volgend argument is gelegen in het feit dat het hanteren van twee vertalingen door elkaar heen, problemen oplevert in sommige teksten waarin duidelijk sprake is van een woordverband. Bijvoorbeeld in Ef. 6:5 en 6: "Gij dienstknechten, zijt gehoorzaam [uw] heren naar het vlees, met vreze en beven, in eenvoudigheid uws harten, gelijk als aan Christus; niet naar ogendienst als mensenbehagers, maar als dienstknechten van Christus, doende den wil Gods van harte". De eerste keer zou het woord 'dienstknechten' eventueel vervangen kunnen worden door 'slaven', de tweede keer komt het woord 'slaven' niet in aanmerking gezien de positieve betekenis. Toch moet twee keer hetzelfde woord gebruikt worden. In veel nieuwe vertalingen, en ook in de Herziene vertaling, is hier gekozen voor de vertaling 'slaven'. We vinden hier dus in de HSV: 'slaven van Christus', ondanks de positieve betekenis, waarbij het woord 'dienstknechten' veel beter past. Dit levert weer verwarring op met andere teksten waar gesproken wordt van 'dienstknechten van (Jezus) Christus'. Deze verwarring is het gevolg van niet concordant vertalen, ook in de Herziene vertaling.

Tegen deze achtergrond kunnen we ook noemen Rom. 6:19. In dit vers wordt het woord 'doulos' als bijvoeglijk naamwoord door de Statenvertalers twee keer vertaald met 'dienstbaar'. De HSV vertaalt de eerste keer 'slaafs beschikbaar' en de tweede keer 'beschikbaar ten dienste van'. Dat is echt strijdig met concordant vertalen. In deze tekst worden namelijk twee zaken tegenover elkaar gesteld. Om deze tegenstelling tot uitdrukking te brengen, is het van wezenlijk belang dat gelijke woorden hier op gelijke wijze worden vertaald.

Enkelvoud of meervoud

In de Herziene vertaling is het onderscheid tussen enkelvoud en meervoud niet altijd herkenbaar. Dit geldt bijvoorbeeld voor de gebiedende wijs, die in de herziening altijd in het enkelvoud wordt weergegeven. De t-uitgang voor het meervoud wordt dus niet meer gebruikt. Wanneer we ons voegen naar de hedendaagse spreektaal, is dit wel juist. We zeggen immers tot meerdere personen niet meer 'neemt', maar gewoon 'neem'. In de schrijftaal is dit echter beslist een verarming en leidt soms tot onduidelijkheid. Dat geldt niet zozeer voor wijzigingen

in Romeinen, maar wel in sommige andere Bijbelboeken. Bijvoorbeeld het begin van Ex. 10:24. Hier heeft de Statenvertaling: 'Toen riep Farao Mozes en zeide: Gaat heen, dient den HEERE'. In dit fragment is aan het meervoud 'gaat' en 'dient' direct te zien dat Farao niet alleen Mozes bedoelt, maar het hele volk.

In de herziening is het geworden: 'Ga en dien de HEERE'. Door het weglaten van de t-uitgangen is onduidelijk of Farao zich hier richt tot Mozes of het hele volk op het oog heeft. Zie ook Gen. 18:3-5, waar Abraham in vers 3b tot Eén van de drie mannen spreekt ('ga toch niet van Uw knecht voorbij') en in de verzen 4 en 5 tot de drie mannen gezamenlijk ('wast uw voeten', enzovoort). Dit onderscheid is in de herziening niet meer te zien.

Hetzelfde verschijnsel doet zich voor bij de hertaling van 'ulieden' en 'gijlieden'. De HSV gebruikt steeds het woordje 'u'. Ook dit is een verarming van de taal, waardoor het in diverse teksten niet meer duidelijk is of tot één of tot méérdere personen gesproken wordt. Voor een voorbeeld zie Ex. 17:2. Overigens gebruikt de Statenvertaling ook wel 'u' of 'gij' voor het meervoud, wanneer het meervoud uit het verband voldoende duidelijk is.

In de brief aan de Romeinen vinden we nog andere vormen waarin het enkelvoud en meervoud niet nauwkeurig naar de grondtaal wordt onderscheiden. Bijvoorbeeld is in 2:15 'hun harten' gewijzigd in 'hun hart'. In 6:16, 17 en 20 is het meervoud 'dienstknechten' gewijzigd in het enkelvoud 'slaaf'. Hoewel deze wijzingen niet direct verwarrend zijn voor de betekenis, is het wel in strijd met de vertaalmethode van de Statenvertalers.

Ingevoegde woorden

In de herziene tekst zijn nogal eens woorden toegevoegd. Het doel hiervan is kennelijk om de betekenis te verduidelijken. De keerzijde is dat hiermee extra interpretatie wordt toegevoegd. Sommige invoegingen blijken niet herkenbaar te zijn, doordat de ingevoegde woorden niet recursieveerd zijn. Ook zijn veel invoegingen onnodig. De Statenvertalers waren hierin terughoudender. Bijvoorbeeld is de toevoeging 'van God' in 12:19 ('laat ruimte voor de toorn [van God]' in plaats van 'geeft den toorn plaats') een interpretatie die niet rechtstreeks uit de tekst volgt. Kanttekening 69 noemt meerdere interpretaties. Het is in zo'n geval niet wenselijk om één interpretatie, ook al heeft deze wellicht de voorkeur, in de tekst in te voegen. Tamelijk vrij is de toevoeging 'hangt het... af' in 9:16: 'Zo [hangt het] dan niet [af] van hem die wil' in plaats van het meer letterlijke: 'Zo [is het] niet desgenen die wil'. Eveneens vrij is de toevoeging 'had moeten leiden' in 7:10: 'het gebod, dat tot leven [had moeten leiden]' in plaats van 'het gebod, dat ten leven was'. De betekenis kan immers evengoed zijn: het gebod dat ten leven gegeven (of ingesteld) was. De invoeging geeft ook hier onnodige interpretatie.

Hertaling van het tegenwoordig deelwoord

Een regelmatig voorkomende wijziging in zinsconstructies in de HSV heeft te maken met de vervanging van het zogenoemde tegenwoordig (of: onvoltooid) deelwoord, bijvoorbeeld 'kennende', 'zendende', 'hebbende', enzovoort. Hoewel het tegenwoordig deelwoord niet meer zo vaak wordt gebruikt als vroeger, vormt het voor de verstaanbaarheid nauwelijks een probleem. Sommige vormen zijn trouwens nog zeer algemeen, bijvoorbeeld 'huilend', 'liggend', 'zwaaiend', enzovoort. Het valt dan ook te betreuren dat ervoor gekozen is om in de Herziene vertaling het tegenwoordig deelwoord op rigide wijze te weren. Vanuit het oogpunt van verstaanbaarheid was dit beslist onnodig. Belangrijk nadeel is dat hertaling vaak alleen mogelijk is door het geven van omschrijvingen en extra interpretatie. Ook wordt het moeilijker om de structuur van de zinnen uit de oorspronkelijke tekst te behouden, omdat in

het Hebreeuws en Grieks dergelijke vormen vaak voorkomen. Hoewel hertaling soms zonder bezwaar mogelijk is en dit ook in de Statenvertaling gebeurt, is de aanpak in de HSV wel erg rigoreus.

Een voorbeeld waarin de hertaling van het tegenwoordig deelwoord onduidelijkheid geeft over de structuur van de zin, is te vinden in 8:3. De Statenvertaling heeft: “Want hetgeen der wet onmogelijk was, dewijl zij door het vlees krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zedende in gelijkheid des zondigen vleses, en [dat] voor de zonde, de zonde veroordeeld in het vlees”. De Herziene vertaling leest hier: “Want wat voor de wet onmogelijk was, krachteloos als hij was door het vlees, [dat] heeft God [gedaan]: Hij heeft Zijn eigen Zoon gezonden in een gedaante gelijk aan het zondige vlees en [dat] omwille van de zonde, en de zonde veroordeeld in het vlees”. De woorden ‘Zijn Zoon zedende’ luiden in de grondtekst en Statenvertaling een bijzin in. Dit is in de HSV niet meer te herkennen. Een nieuwe zin wordt begonnen, terwijl aan het eind van het vers waar de bijzin ophoudt, het woordje ‘en’ wordt ingevoegd: ‘en de zonde veroordeeld in het vlees’. Daarmee zijn hoofd- en bijzin in dit vers volledig onherkenbaar geworden, wat het begrip van de juiste betekenis niet ten goede komt. Om hoofd- en bijzin te splitsen, is het woord ‘gedaan’ (‘[dat] heeft God [gedaan]’) ingevoegd. Maken deze aanpassingen dit vers werkelijk duidelijker, of is juist het tegendeel het geval, omdat het verband tussen de gesplitste zinnen moeilijker wordt? Reeds Calvijn bekritiseerde de toevoeging ‘heeft gedaan’, die door Erasmus in de vertaling was aangebracht: “Zo denk ik nochtans dat de woorden zeer wel vloeien, als men die inlassing ‘heeft gedaan’ weglaat.” Men mag hier verschillend over denken, maar de vraag blijft waarom ook hier de keuze van de Statenvertalers terzijde is gesteld.

Afgebroken zinnen ten onrechte gladgestreken

In de brief aan de Romeinen komen soms zinnen en vergelijkingen voor die op zichzelf genomen onvolledig zijn. Alleen uit de samenhang van het desbetreffende tekstgedeelte wordt de betekenis duidelijk. In de Herziene vertaling zien we gevallen waarin deze afgebroken zinnen door een onjuiste interpretatie worden gladgestreken. Een eenvoudig voorbeeld is 8:12: “Zo dan, broeders, wij zijn schuldenaars niet aan het vlees, om naar het vlees te leven.” De zin is onvolledig, zoals onder meer door Calvijn in zijn verklaring van Romeinen is opgemerkt: “Deze rede van Paulus is onvolmaakt (onvolledig), want hij heeft het ene deel der vergelijking achterwege gelaten, te weten wat wij de Geest schuldig zijn; hoewel de zin klaar genoeg is.” De vertaling van 1951 liet deze onvolledigheid nog duidelijk tot uitdrukking komen: “Derhalve, broeders, zijn wij schuldenaars, maar niet van het vlees, om naar het vlees te leven.” Onjuist is echter de hertaling in de HSV: “Welnu, broeders, wij zijn aan het vlees niet verplicht om naar het vlees te leven.” Door de direct ingevoegde ontkenning (‘niet verplicht’) komt het nadrukkelijke ‘wij zijn schuldenaars’ niet meer tot uitdrukking.

Ook in 5:12 is sprake van een onvolledige vergelijking. In de Statenvertaling: “Daarom, gelijk door één misdaad de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood, en alzo de dood tot alle mensen doorgedaan is, in welken allen gezondigd hebben.” De zin is niet af en de vergelijking die de apostel maakt, wordt in de volgende verzen tot aan het eind van het hoofdstuk aangevuld en uitgewerkt. In de HSV is 5:12 echter zó vertaald alsof sprake is van een afgeronde zin en de vergelijking reeds in vers 12 voltooid is: “Daarom, zoals door één mens de zonde in de wereld is gekomen en door de zonde de dood, zo is ook de dood over alle mensen gekomen, in wie allen gezondigd hebben.” De herziene tekst leest ongetwijfeld gemakkelijker. Dit is echter geen winst maar verlies, omdat de bedoeling van de tekst onjuist is weergegeven. Het gaat hier niet om een vergelijking tussen Adam en zijn nakomelingen, maar om een vergelijking tussen Adam en Christus. (Ook de vertaling van 1951 heeft 5:12 ten

onrechte als afgeronde zin vertaald. Terecht merkt H.N. Ridderbos in zijn verklaring van Romeinen ook ná 1951 op: “De apostel... maakt de zin niet af”.)

Andere interpretaties van het zinsverband

Naast alles wat reeds is genoemd, wil ik nog twee voorbeelden geven uit hoofdstuk 9 waarin de herzieneren hebben gekozen voor een andere interpretatie.

In 9:10 is sprake van een onjuiste exegese door de woorden ‘als zij uit één bevrucht was’ te hertalen door ‘die zwanger was van een man’. De woorden ‘uit één’ hebben namelijk een bijzondere bedoeling. Anders dan bij het voorafgaande voorbeeld in dit hoofdstuk van Izak en Ismaël, die onder geheel verschillende omstandigheden geboren werden, waren de omstandigheden voor Ezau en Jakob geheel gelijk. Zij hadden beiden één vader en één moeder en waren uit één zwangerschap.

Zie hiervoor ook kanttekening 35. De speciale functie van de woorden ‘uit één’ in plaats van direct: ‘uit Izak’, is door de herzieneren niet gezien.

9:28 luidt in de Statenvertaling: “Want Hij voleindt een zaak en snijdt ze af in rechtvaardigheid; want de Heere zal een afgesneden zaak doen op de aarde.” Dit vers is in de herziening geheel anders vertaald: “Want Hij voltooit een zaak en handelt die af in gerechtigheid. De Heere immers zal metterdaad [Zijn] zaak snel afhandelen op de aarde.” Volledige bespreking van deze tekst voert te ver voor dit artikel. Volstaan wordt met op te merken dat, hoe merkwaardig ook de verschillen zijn tussen de Hebreeuwse tekst in Jesaja en het hier gebruikte citaat uit de Septuaginta, de Statenvertaling een letterlijke en goed verdedigbare vertaling biedt, die ook qua bedoeling nauw aansluit bij de geciteerde plaats (Jes. 10:23). De interpretatie die de HSV kiest, is slechts één van de vele alternatieven die in de loop der tijd zijn voorgesteld. Het woordenboek van Walter Bauer geeft nog een reeks andere mogelijkheden. Het geeft geen pas om in een herziening een onzekere vertaling in de plaats te stellen van de letterlijke en nog steeds goed verdedigbare vertaling die door de Statenvertalers gekozen is. Bovendien wordt daarmee afscheid genomen van de bekende en onlosmakelijk bij de Statenvertaling behorende vertaling ‘de Heere zal een afgesneden zaak doen op de aarde’. Het is duidelijk dat ook hier de herziening niet bijdraagt aan het bewaren van de Statenvertaling.

Hertaling van de Griekse genitief (tweede naamval)

De genitief of tweede naamval van het zelfstandig naamwoord komt in het Grieks regelmatig voor. De Statenvertalers vertaalden deze vormen bijna altijd letterlijk, door eveneens een tweede naamval te gebruiken, of door te vertalen met het woordje ‘van’. Vanuit de doelstelling van de HSV is het begrijpelijk dat de naamvalsvormen met ‘der’, ‘des’ en dergelijke worden aangepast en vervangen door het woordje ‘van’ te gebruiken. Tegen deze manier van hertalen bestaan geen wezenlijke bezwaren. Maar helaas zijn de veranderingen in diverse gevallen ingrijpender. Ook de vorm met ‘van’ blijft niet staan, maar wordt aangepast door een omschrijving of het invoegen van een of meer woorden ter ‘verduidelijking’.

Deze manier van hertalen van de Griekse genitief maakt opnieuw duidelijk dat de herzieneren volgens een andere vertaalmethode werken dan de Statenvertalers. De Statenvertalers geven de Griekse genitief van het zelfstandig naamwoord bijna altijd letterlijk weer. De herzieneren doen dit in de meeste gevallen ook, maar toch minder vaak dan de Statenvertalers. In de brief aan de Romeinen vinden we zeker 20 voorbeelden waarin de HSV de genitief niet letterlijk heeft vertaald, terwijl de Statenvertaling dit wél doet. Dit verschil tussen de Statenvertaling en de Herziene vertaling vinden we niet alleen in de brief aan de Romeinen, maar in het gehele

Nieuwe Testament. In het Oude Testament geldt trouwens hetzelfde voor de vergelijkbare Hebreeuwse vorm. Omdat grammaticaal eenduidig kan worden vastgesteld of een genitief letterlijk vertaald is of niet, hebben we hiermee een objectief bewijs van de afwijkende vertaalmethode van de Herziene vertaling ten opzichte van de Statenvertaling.

Dikwijls gaat de minder letterlijke vertaling gepaard met het interpreteren van de tekst, meer dan nodig is voor een vertaling. Zo is in 3:18 'Er is geen vreze Gods voor hun ogen' gewijzigd in: 'Vrees voor God staat hun niet voor ogen'. Waarschijnlijk menen de herzieners dat hier sprake is van een uitwendige of slaafse vrees voor God en niet de geestelijke of kinderlijke vreze Gods. Wordt immers het laatste bedoeld, dan ligt de vertaling 'vrees voor God' niet het meest voor de hand. De Statenvertalers vertalen letterlijk 'vreze Gods' en verklaren dit vervolgens in kanttekening 35 (niet in de tekst!) in geestelijke zin: "Namelijk die de grond en fontein is van alle andere deugden". De ware vreze Gods is niet alleen een vrees vóór God, maar ook een vreze die ván God komt en door Hemzelf in het hart gelegd is. De betekenis van 'vreze Gods' is dus veelomvattender dan vrees vóór God. Overigens is het merkwaardig dat in de gelijklopende plaats in Ps. 36:2 in de herziening wél vertaald is met 'vreze Gods'.

In 3:22 is eveneens interpretatie in de vertaling toegevoegd en is de betekenis ingeperkt. In de Statenvertaling vinden we hier: "Namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen en over allen die geloven; want er is geen onderscheid." In de herziening is 'het geloof van Jezus Christus' gewijzigd in '[het] geloof in Jezus Christus'. Het woordje 'in' is dus toegevoegd. De genitief 'het geloof van Jezus Christus' heeft hier echter een rijkere betekenis. Het drukt een veelomvattende betrekking uit tussen het geloof en Christus. Christus is niet alleen het voorwerp van het geloof, maar woont ook door het geloof in het hart (Ef. 3:17). Ook is Hij 'de overste Leidsman en Voleinder des geloofs' (Hebr. 12:2). Deze en andere rijke betekenissen liggen allemaal opgesloten in de woorden 'het geloof van Jezus Christus'.

Besluit

In dit artikel zijn aan de hand van een aantal thema's diverse voorbeelden gegeven van verschillen tussen Statenvertaling en Herziene vertaling in de brief aan de Romeinen. Vele andere voorbeelden zouden hieraan kunnen worden toegevoegd. Het bovenstaande is echter genoeg om aan te tonen dat de herziening ook in dit Bijbelboek alle kenmerken heeft van een nieuwe vertaling. Niet alleen woorden en zinnen, maar ook betekenissen zijn aangepast. Deze aanpassingen blijken doorgaans niet alleen geheel onnodig, maar leiden dikwijls ook tot een minder goede vertaling. Daarnaast wijkt de vertaalmethode in de herziening af van de Statenvertaling, doordat vaak minder letterlijk en minder volgens de structuur en het woordgebruik van het oorspronkelijke is vertaald. Het feit dat in de herziening de Statenvertaling zowel wat betreft de methode als inhoudelijk is aangepast, is een ernstige zaak. Ik wijs hier nog eens op de besproken voorbeelden van minder letterlijke en vrije vertalingen, de keuze voor 'bemoediging' in plaats van 'troost', de andere weergave van sommige voorzetsels, andere interpretaties van het zinsverband en de hertaling van de Griekse genitief. Dit zijn geen kleinigheden waar we gemakkelijk overheen kunnen stappen. Omdat de HSV een nieuwe vertaling is en gebaseerd op andere uitgangspunten, is de verwijzing naar de Statenvertaling bovendien ten enenmale onjuist. Een verbetering is deze nieuwe vertaling niet, zoals met voorbeelden is aangetoond.

Ons volk is in hoge mate bevoorrecht met een getrouwe en nauwkeurige vertaling van de Bijbel die de eeuwen heeft doorstaan en in vele opzichten de voorkeur verdient boven de

thans gangbare nieuwe vertalingen. Ook bezitten we in de kanttekeningen een uitnemende verklaring van de Bijbel. Het bewaren van deze Statenvertaling voor toekomstige generaties in een inhoudelijk ongewijzigde vorm, is een belangrijke opdracht. Ondanks alle voornemens en bedoelingen levert deze Herziene vertaling hieraan geen enkele bijdrage.

C. Valk